SVENSKA AKADEMIEN

Biobibliografisk notis

Olga Tokarczuk är född 1962 i Sulechów i Polen, och är idag bosatt i Wrocław. Hennes föräldrar var lärare och fadern var även skolans bibliotekarie. I biblioteket läste hon allt hon kom över och utvecklade sin litterära aptit. Hösten 1980 skrev hon in sig vid universitetet i Warszawa, där hon studerade psykologi med jungiansk inriktning. Hon debuterade som författare 1993 med *Podróż ludzi Księgi* (”Bokmänniskornas resa”) och fick sitt stora genombrott 1996 med *Prawiek i inne czasy* (*Gammeltida och andra tider*, 2006). Denna komplext uppbyggda familjekrönika med sagoaktiga inslag spelar ut tragiska episoder i den polska 1900-talshistorien mot en metafysisk fond. Romanen har av författaren beskrivits som ett försök att klargöra hennes egen plats i den polska historien, och är genom sin ovilja att moralisera och företräda nationens samvete ett bra exempel på den nya polska litteraturen efter 1989. Läsaren möter här ett fritt fabulerande med hög estetisk medvetenhet.

Olga Tokarczuk inspireras av kartor och ett perspektiv från ovan, vilket gör hennes myllrande mikrokosmos till en spegel av makrokosmos. Som det står i genombrottsromanen: ”Gammeltida är en by som ligger mitt i världsalltet”. På samma sätt samsas i *Dom dzienny, dom nocny,* 1998 (*Daghus, natthus*, 2005) myt och konkret verklighet, där svampar och vildrosvin ägnas samma uppmärksamhet som den gamla helgonlegenden om martyren St. Kummernis. I denna jagberättelse finns en liknande strävan att skildra en hel trakt med många olikartade kulturer och människoöden. Förflyttningar och fördrivningar har präglat det skildrade schlesiska landskapet som under många århundraden var tyskt, men som efter andra världskriget tillföll Polen. Det är platsen som är huvudpersonen och det är den som flätar samman mångfalden av små berättelser till en svindlande rik fresk.

Den tidiga dragningen till arketyper och holistiska tolkningsmodeller är dock på väg att upplösas i och med berättelserna i *Gra na wielu bębenkach* från 2001 (*Spel på många små trummor,* urval 2002; kompletterad 2018) och romanen *Bieguni* från 2007 (*Löparna,* 2009). I den senare har hon övergått från att beskriva gränsens landskap till att undersöka själva

gränsöverskridandets figurer. ”Löparna” är en benämning på en gammalrysk, gnostisk sekt vars medlemmar ville rädda sig från den onde demiurgen och försvarade sin mänsklighet genom att ständigt vara på flykt. Med detta som utgångspunkt lägger Tokarczuk ett intrikat, mikroepiskt pussel. Denna disparata samling av berättande kortprosa är full av minnesvärda tankar och episoder som rör resandet, den förgängliga kroppen och meningen med ett hem. Hon lyckas här också förena sin essäistiska ådra med sitt vitala berättande i en fragmentarisk form som gör läsaren till medskapare.

Olga Tokarczuks förening av intensiv konkretion och svävande overklighet, liksom av närgången iakttagelse och mytologisk besatthet, gör henne till en av de mest originella och fantasifulla prosaisterna i samtidslitteraturen. Hon är snabbporträttets mästare; gestalter iakttagna på flygplatser och anonyma hotell, gåtfulla personer som inbjuder till gissningar. Hon fångar upp sina karaktärer just när de bryter sig ut ur vardagen. Romanerna byggs i spänningsfälten mellan kulturella motsatser: natur och kultur, förnuft och vansinne, manligt och kvinnligt, hemma och borta.

I den tekniskt mer konventionella men likväl säregna kriminalhistorien *Prowadź swój pług przez kości umarłych* från 2009 (*Styr din plog över de dödas ben*, 2010) är berättaren en fanatisk djurvän och astrolog som betraktas som galen av omgivningen. Hon befinner sig i krig med en annan galenskap, en jämmerlig manlig jägarkultur, och det är inte alltid tydligt var sympatierna ligger. Berättarnerven och humorn firar här triumfer och på så vis bevaras också tvetydigheten. Boken ligger till grund för filmen *Pokot* från 2017 (*Villebråd*, 2017), vilken belönades med en Silverbjörn på filmfestivalen i Berlin samma år.

Den mäktiga *Księgi Jakubowe albo Wielka podróż przez siedem granic, pięć języków i trzy duże religie, nie licząc tych małych : opowiadana przez zmarłych…,* 2014 (*Jakobsböckerna eller Den väldiga färden över sju gränser, fem språk och tre stora religioner, de små ej att förglömma…,* 2015) framstår som Tokarczuks magnum opus hittills. Här har hon gått till arkiven och ägnat sig åt historisk forskning för att kunna skriva en dokumentär roman om den märklige 1700-talsmystikern och sekteristen Jakob Franks liv. I det myller av fängslande gestalter som fyller denna tusensidiga krönika får vi stiga in i medvetandet hos en rad personer vars berättelser i sin tur beskriver huvudpersonen, som dock i mångt och mycket förblir en gåtfull främling: karismatisk mystiker, rebell, manipulatör och svindlare.

Tokarczuk visar att romanen har en överlägsen förmåga att förmedla de mest extraordinära erfarenheter. Medan religionsforskaren Gershom Scholem i sitt mäktiga verk om den judiska mystikens huvudströmningar undviker det han uppfattar som Franks psykopatiska och avvikande personlighet, intresserar sig Tokarczuk tvärtom för Franks gränslöshet och despotism. Denne var utan tvivel en djupt förvirrad människa men samtidigt en karismatisk ledargestalt, som lyckats

tilltvinga sig makten över sina undersåtar genom förförelsekonster, men också överleva kriser och judiska bullor under decennier. Romanen är inte bara en skildring av Jakob Franks öde, utan ger oss också ett djupt fängslande och gnistrande rikt panorama över en hel epok.

Bibliografi – ett urval

Podróż ludzi Księgi. – Warszawa : Przedświt, 1993

E.E. – Warszawa : Państwowy Instytut Wydawniczy, 1995

Prawiek i inne czasy. – Warszawa : Wydawn. W.A.B., 1996

Szafa. – Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej, 1997

Dom dzienny, dom nocny. – Wałbrzych : Ruta, 1998

Lalka i perła. – Kraków : Wydawnictwo Literackie, 2001

Gra na wielu bębenkach : *19 opowiadań*. – Wałbrzych : Ruta, 2001

Ostatnie historie. – Kraków : Wydawnictwo Literackie, 2004

Anna In w grobowcach świata. – Kraków : Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, 2006

Bieguni. – Kraków : Wydawnictwo Literackie, 2007

Prowadź swój pług przez kości umarłych / ilustracje Jaromir Švejdik. – Kraków : Wydawnictwo Literackie, 2009

Moment niedźwiedzia. – Warszawa : Wydawnictwo Krytyki Politycznej, 2012

Księgi Jakubowe albo Wielka podróż przez siedem granic, pięć języków i trzy duże religie, nie licząc tych małych : opowiadana przez zmarłych, a przez autorkę dopełniona metodą koniektury, z wielu rozmaitych ksiąg zaczerpnięta, a także wspomożona imaginacją, która to jest największym naturalnym darem człowieka : mądrym dla memoryału, kompatriotom dla refleksji, laikom dla nauki, melancholikom zaś dla rozrywki. – Kraków : Wydawnictwo Literackie, 2014

Zgubiona dusza / ilustracje Joanna Concejo. – Wrocław : Wydawnictwo Format, 2017

Opowiadania bizarne. – Kraków : Wydawnictwo Literackie, 2018

Profesor Andrews w Warszawie ; *Wyspa*. – Kraków : Wydawnictwo Literackie, 2018

I svensk översättning

Spel på många små trummor : *noveller* / urval och översättning av Jan Henrik Swahn. – Tollarp : Ariel, 2002. – Noveller ur: Gra na wielu bębenkach

Daghus, natthus / översättning av Jan Henrik Swahn. – Tollarp : Ariel, 2005. – Originaltitel: Dom dzienny, dom nocny

”Professor Andrews i Warszawa” i *Polen berättar* : *Navelsträngen i jorden* : *sexton noveller* / red. Irena Grönberg och Stefan Ingvarsson ; översättning av Anders Bodegård. – Stockholm : Tranan, 2005. – Originaltitel: Profesor Andrews w Warszawie

Gammeltida och andra tider / översättning av Lennart Ilke. – Tollarp : Ariel, 2006. – Originaltitel: Prawiek i inne czasy

Löparna / översättning av Jan Henrik Swahn. – Tollarp : Ariel, 2009. – Originaltitel: Bieguni

Styr din plog över de dödas ben : *roman* / översättning av Jan Henrik Swahn. – Tollarp : Ariel, 2010. – Originaltitel: Prowadź swój pług przez kości umarłych

Björnens ögonblick : *essäer* / översättning av Jan Henrik Swahn. – Tollarp : Ariel, 2014. – Originaltitel: Moment niedźwiedzia

Jakobsböckerna eller Den väldiga färden över sju gränser, fem språk och tre stora religioner, de små ej att förglömma : berättad av de döda medelst en av författarinnan utarbetad metod för konjekturer, berikad av ett överdådigt urval böcker, därtill understödd av fantasien, vilken utgör naturens största gåva till mäniskan : för kloka till stöd för minnet, för patrioter till besinning, lekmän till studium, melankoliker till förströelse / översättning av Jan Henrik Swahn. – Tollarp : Ariel, 2015. – Originaltitel: Księgi Jakubowe

Spel på många små trummor / översättning av Jan Henrik Swahn. – Tollarp : Ariel, 2018. – Originaltitel: Gra na wielu bębenkach

I engelsk översättning

”The Hotel Capital” / translated by Teresa Halikowska-Smith. Reprint from *Granta* #72. – London : Rea S. Hederman, 2000

House of Day, House of Night / translated by Antonia Lloyd-Jones. – London : Granta, 2002. – Translation of: Dom dzienny, dom nocny

”From E. E.” in *The Third Shore* : *Women’s Fiction from East Central Europe* / ed. by Agata Schwartz and Luise Von Flotow ; translated by John Woodsworth. – Evanston, Ill. : Northwestern University Press, 2006

”Żurek Soup” in *Elsewhere* : *Stories from Small Town Europe* / ed. by Maria Crossan ; translated by Antonia Lloyd-Jones. – Manchester : Comma, 2007

Primeval and Other Times / translated by Antonia Lloyd-Jones. – Prague : Twisted Spoon Press, 2010. – Translation of: Prawiek i inne czasy

”Dark postcoitum” essay by Olga Tokarczuk in *Dark Rooms* / Konrad Pustola. Polish and English. [Artists’ books]. – Warszawa : Nowy Teatr, 2010

Flights / translated by Jennifer Croft. – London : Fitzcarraldo, 2017. – Translation of: Bieguni

Drive Your Plow Over the Bones of the Dead / translated by Antonia Lloyd-Jones. – London : Fitzcarraldo, 2018. – Translation of: Prowadź swój pług przez kości umarłych

I fransk översättning

Dieu, le temps, les hommes et les anges / traduit du polonais par Christophe Glogowski. – Paris : Robert Laffont, 1998. – Traduction de: Prawiek i inne czasy

Maison de jour, maison de nuit / traduit du polonais par Christophe Glogowski. – Paris : Robert Laffont, 2001. – Traduction de: Dom dzienny, dom nocny

Récits ultimes / traduit du polonais par Grażyna Erhard. – Lausanne : Noir sur Blanc, 2007. – Traduction de: Ostatnie historie

Les pérégrines / traduit du polonais par Grażyna Erhard. – Lausanne : Noir sur Blanc, 2010. – Traduction de: Bieguni

Sur les ossements des morts / traduit du polonais par Margot Carlier. – Lausanne : Noir sur Blanc, 2012. – Traduction de: Prowadź swój pług przez kości umarłych

Les enfants verts ou le récit de singuliers événements survenus en Volhynie, consignés par William Davisson, médecin de Sa Majesté le roi Jean II Casimir / traduit du polonais par Margot Carlier. – Lille : Éditions La Contre Allée, 2016. – Traduction de: Zielone dzieci, czyli Opis dziwnych zdarzeń na Wołyniu spisane przez medyka Jego Królewskiej Mości Jana Kazimierza, Williama Davissona [*Odra* (*Wrocław*). 2016, nr. 9]

Une âme égarée / illustrations Joanna Conceja ; traduit du polonais par Margot Carlier. – Wrocław : Éditions Format, DL 2018. – Traduction de: Zgubiona dusza

Les livres de Jakób: *ou le grand voyage à travers sept frontières, cinq langues, trois grandes religions et d'autres moindres…* / traduit du polonais par Maryla Laurent. – Paris : Noir sur Blanc, 2018 – Traduction de: *Księgi Jakubowe*

I tysk översättning

”Erna Eltzner” in *Ich trage das Land : das Frauen-Buch Ränder* / hrsg. von Barbara Neuwirth ; aus dem Polnischen von Friedrich Griese. – Klagenfurt : Wieser, 1996

Ur und andere Zeiten : *Roman* / aus dem Polnischen von Esther Kinsky. – Berlin : Berlin-Verlag, 2000. – Originaltitel: Prawiek i inne czasy

Der Schrank : *Erzählungen* / aus dem Polnischen von Esther Kinsky. – Stuttgart ; München : Deutsche Verlags-Anstalt, 2000. – Originaltitel: Szafa

Taghaus, Nachthaus : Roman / aus dem Polnischen von Esther Kinsky. – Stuttgart ; München : Deutsche Verlags-Anstalt, 2001. – Originaltitel: Dom dzienny, dom nocny

Letzte Geschichten : Roman / aus dem Polnischen von Esther Kinsky. – München : Deutsche Verlags-Anstalt, 2006. – Originaltitel: Ostatnie historie

Spiel auf vielen Trommeln : Erzählungen / mit einem Nachw. von Katharina Döbler ; aus dem Polnischen von Esther Kinsky. – Berlin : Matthes und Seitz, 2006. – Originaltitel: Gra na wielu bębenkach

AnnaIn in den Katakomben : der Mythos der Mondgöttin Inanna / aus dem Polnischen von Esther Kinsky. – Berlin : Berlin Verlag, 2007. – Originaltitel: Anna In w grobowcach świata

Unrast / aus dem Polnischen von Esther Kinsky. – Frankfurt am Main : Schöffling, 2009. – Originaltitel: Bieguni

Der Gesang der Fledermäuse : *Roman* / aus dem Polnischen von Doreen Daume. – Frankfurt am Main : Schöffling, 2011. – Originaltitel: Prowadź swój pług przez kości umarłych

Die Jakobsbücher / aus dem Polnischen von Lisa Palmes und Lothar Quinkenstein. – Zürich : Kampa, 2019. – Originaltitel: Księgi Jakubowe

Film och tv

Podróże Olgi T. = Travels of Olga T. / scenariusz i reżyseria Ewa Pytka. Gdańsk : Video Studio Gdańsk na zlecenie Programu 2 TVP S.A., 1996

Skarb / scenariusz i reżyseria Piotr Mularuk ; pierwowzór Olga Tokarczuk. Telewizja Polska, 2000

Żurek / scenariusz i reżyseria Ryszard Brylski. Na motywach opowiadania "Żurek" Olgi Tokarczuk. Warszawa : Best Film ; Telewizja Polska, 2003. Andra titlar: White Soup, Zhoorek

Pokot / reżyseria Agnieszka Holland, Katarzyna Adamik ; scenariusz Olga Tokarczuk, Agnieszka Holland. Na podstawie Olgi Tokarczuk powieści / Baserad på: Prowadź swój pług przez kości umarłych. Tor Film Studio, 2017. Andra titlar: Spoor, Villebråd, Die Spur

Övrigt

“I believe in the novel : Olga Tokarczuk, interviewed by Robert Kusek and Wojciech Szymański” in *Conversations with biographical novelists : truthful fictions across the globe* / edited by Michael Lackey. – London : Bloomsbury Academic, 2019

Die Dezentralisierungstendenzen in der polnischen Prosa nach 1989 / vorgelegt von Evelyn Meer. Diss. – Regensburg, Univ., 2006

Eigler, Friederike Ursula, *Heimat, space, narrative : toward a transnational approach to flight and expulsion*. – Woodbridge : Camden House, 2014

Janachowska-Budych, Marta, *Gedächtnismedium Literatur : zur Wirkung der Literatur in der Erinnerungskultur am Beispiel der Werke von Elfriede Jelinek und Olga Tokarczuk = Literatura jako medium pamięci : o oddziaływaniu literatury na kulturę wspominana na przykładzie twórczości Elfriede Jelinek i Olgi Tokarczuk = Literature as memory : literature's influence on the culture of memory based on the works of Elfriede Jelinek and Olga Tokarczuk*. – Poznań : Wydawnictwo Naukowe UAM, 2014

Landschaften und Luftinseln : polnische Erzählungen der Gegenwart / hrsg. von Aleksandra Markiewicz mit zwanzig Autorenporträts. – München : Deutscher Taschenbuch Verlag, 2000

Lütvogt, Dörte, *Raum und Zeit in Olga Tokarczuks Roman Prawiek i inne czasy (Ur- und andere Zeiten)*. Diss. (2003) – Frankfurt am Main : Peter Lang, 2004
Opowieści wigilijne / Jerzy Pilch, Olga Tokarczuk, Andrzej Stasiuk. Contents: Pastorałka Don Juana / Jerzy Pilch -- Profesor Andrews w Warszawie / Olga Tokarczuk -- Opowieść wigilijna / Andrzej Stasiuk. – Wałbrzych : Ruta ; Wołowiec : Wydawnictwo Czame, 2000

Światy Olgi Tokarczuk : studia i szkice / pod redakcją Magdaleny Rabizo-Birek, Magdaleny Pocałuń-Dydycz i Adama Bieniasa. – Rzeszów : Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego : Biblioteka "Frazy", 2013

Świerkosz, Monika, *W przestrzeniach tradycji : proza Izabeli Filipiak i Olgi Tokarczuk w sporach o literaturę, kanon i feminizm*. – Warszawa : Instytut Badań Literackich PAN. – Wydawnictwo : Stowarzyszenie Pro Cultura Litteraria, 2014

1989 : *dix nouvelles pour traverser les murs* / Didier Daeninckx, Heinrich Böll, Olga Tokarczuk…[et. al.] ; illustrations de Henning Wagenbreth ; sous la direction de Michael Reynolds. – Paris : le Sorbier, 2009